

«Jeg råder alle unge regissører til å drive et eget kompani i tre–fire år, minst»

Regissør Morten Traavik arrangerer missekonkurranser for landmineofre og går gatelangs når folk skyter.

Bein å gå på

PORTRETTE

Av Martin Grüner Larsen (tekst) og Erlend Dahlhaug Paxal (foto)

Når vi treffer Morten Traavik er han på vei. Han står midt på kokvarme Grønerløkka i undertrøya og prøver å feste svære bildetrykk til taket av leiebilen.

Det er bildene fra Miss Landmine Angola 2008 han strever med. De reiser nesten like mye som ham selv, sist til Polen, København og Helsingfors. De kommer fra en missekonkurranse for kvinner som har blitt ofre for landminer. Fotomaterialet er sterkt: enbeinte afrikanske kvinner i cocktailkjoler; ensomme føtter i stiletthæler. Nå kommer Miss Landmine herself, Augusta Urica, til Norge for å motta en spesialtilpasset protese. – Om det går, da. Hun skulle

egentlig ha kommet i går. Myndighetene i Angola fikk ikke lagd passet hennes ferdig og det var utrolig stress, men jeg fikk booket henne om til et seinere fly. For tre år siden hadde jeg blitt skikkelig forbannet, men i dag er det bare hverdag. Den slags krise og brannsløkking må man ta med seg når man jobber i Angola.

Vi beveger oss ut av sola og inn i en lys bygårdsleilighet. Kofferter står arrangert rundt i rommet, og de velarrangerte ikonene på laptopskjermen avslører et ordensmenneske, mens klistremerkene på baksiden av laptopen peker i andre retninger. Leiligheten deler han med halvbroren Kjetil Møster, som er jazzsaksofonist.

– Vi reiser begge mye, og vi tåler trynet på hverandre, så det fungerer bra å bo sammen. Traavik må pakke før reisen til Peer Gynt-stevnet på Vinstra der han skal være med på et seminar om Miss Landmine og stille ut foto fra konkurransen. Han skal hente en tolk på

Gardermoen etter intervjuet, og så dra nordover, men er rolig. Mens han serverer espresso til journalist og fotograf, forklarer han hvordan han sammen med Møster og jazzbassisten Per Zanussi jobber med en prog-rock-opera om den norske eventyrhelten Jonas Fjeld, helten i en serie med

«Jeg liker spenning, liker eventyr, liker å ta en kamp»

bøker av Øvre Richter Frich.

– Det er fantastiske greier. Han er en norsk Indiana Jones. En to meter høy arisk doktor som forsvarer Norge mot svartsmuskede arabere og jødiske bolsjeviker.

– Mener du det ironisk?

– Nei, vi må gjøre det ordentlig og ta det på alvor. Men det er så langt ute at

man bare trenger å framføre det for at det blir morsomt. Samtidig så skriver Frich veldig godt, stilistisk sett; utrolig storslagent.

Han legger til at det er hans bidrag til mangfoldsåret, som en representant for minioritet: den hvite middelklassemannen, den mest utskjelte minoriteten både seksuelt og kulturelt.

– Jeg legger inn aksjer hos Ulf Erik Knudsen og Frp. Og han er herved invitert til premieren i november.

Traavik beskriver seg selv som en «naturalisert bergenser». Strilen fra Hordvik vokset opp i Bergen med lærermor og psykologfar. Han svarer ledig på spørsmål om seg selv, og ettertenksomt og nøye om hjertebarnt Miss Landmine.

I 1993 kom han inn på GITIS, det russiske teaterakademiet i Moskva. Det ble et år som han beskriver som mer interessant i menneskelig og poli-

tisk forstand enn kunstnerisk.

– Det var de første årene etter unionsoppløsningen. Den eneste grunnen til at ting ikke falt fullstendig fra hverandre, var sosialkontrakten til Thomas Hobbes [politisk filosof, journ.anm.]: Folk bare gikk på jobb og lot som ingenting var hendt.

Så ble det regjeringskrise på tradisjonell russisk maner og Boris Jeltsin beskjøt parlamentsbygningen med tanks. Det var ville gatekamper, og Traavik sto midt oppe i det, med begge bein.

– Jeg ble en slags spontankorrespondent for NRK. De ringte meg, og jeg fortalte over telefonen hva som skjedde. Ambassaden ringte meg og sa «bli hjemme». Det tok jeg som et tegn på at nå skjer det noe skikkelig interessant, så vi gikk ut i gatene.

– Alt gikk fint til vi kom for tett på parlamentsbygningen og havnet i kryssild mellom en snikskytter i en bygning på den ene siden av oss, og regeringssoldatene som prøvde å få tatt ham på den andre siden. Plutselig

var jeg i dekning i en slags fotgjengerundergang og hørte kulene smelle i asfalten. Husker ingenting.

– Satan.

– Ja, Kroppen må ha tatt ansvar der sinnet sviktet.

– Så du er en sånn type som løper mot lyden av kuler?

– Tja. Jeg har blitt beskyldt for å være litt macho, det har jeg, og jeg tror mange tenker på meg som en hard negl. Jeg liker spenning, liker eventyr, liker å ta en kamp – altså ikke på ordentlig, men sosialt – og jeg liker utfordringer... Men jeg er ikke *The Terminator*, heller.

Traavik ville ha andre utfordringer. Han fant ut at han heller ville være en av fire elever på en rik skole enn én av tyve elever som jobbet i «et bøttekott på en dårlig finansiert skole i Russland». Han kom inn på regilinjen på Dramatiska Institutet i Stockholm og var ferdig utdannet i 1998. Diplomforestillingen til Traavik, som han satte opp på naturhistorisk museum i

MORTEN TRAAVIK

Alder: 36

Sivilstand: Ugift.

Stilling: Regissør, skuespiller, driver «Miss Landmine».

Aktuell med: Vinneren av «Miss Landmine Angola 2008» kommer til Norge, mens konseptet drar til Kambodsja.

Bergen av Den Nasjonale Scene, var «Kaptein Marlow's testament», en forestilling basert på «Mørkets hjerte» av Joseph Conrad. Boken handler om Marlow, som drar opp Kongoelven og møter Kurtz, en mann med «usunne metoder».

– Til og med jeg ser at det går en linje fra «Mørkets hjerte» til Miss Landmine og Jonas Fjeld. Men utover det har jeg ikke lyst til å analysere de tingene jeg driver på med for mye, heller. Kunst blir først bra når den er litt smartere enn kunstneren, ikke omvendt.

Den unge regissøren startet sammen med Anna Dworak teatergruppen Krement X.

– Der fikk vi anledning til å reindyrke et kunstnerisk uttrykk uten å kjempe det igjennom den utvanningsprosessen som et institusjonsteater kan være. Jeg råder alle unge regissører til å drive et eget kompani i tre–fire år, minst. Man lærer det hele fra grunn-en av og jobber med hele maskineriet fra regi til lyssetting til rekvisitter.

Nå om dagen regisserer Traavik hovedsakelig i utlandet. Han er fornøyd: I Tyskland, Sveits og Angola får han gjøre de tingene han har lyst til å gjøre.

– Er du utilfreds med norsk teater? – Det er egentlig ganske flaut å snakke om det, synes jeg. Det er så utrolig mye syting i norsk teater, ikke minst i de frie teatrene. Men nå er jeg heldigvis i en posisjon der jeg får gjøre de tingene jeg synes er kunstnerisk interessante. Jeg trenger ikke å henge på Håndverkeren og være kompis med teatersjefer.

Fortsetter på neste side

Fortsettelse fra
forrige side

Ideen om Miss Landmine dukket opp da Traavik var i Angola.

– Nyttårsaftnen 2003 var jeg i Luanda, hovedstaden i Angola,

med kjæresten min som var halvt angolansk. I bakgaten bak huset til faren hennes arrangerte gateungdommene «Miss Bakgate». Jeg ble kjent med dem, og de ba meg om å være i juryen. De gjorde alt selv: arrangerte, rigget opp fargede lys, lagde danseunderholdning og var konferansierer.

– Det ble *den* aha-opplevelsen for meg. I den akademiske middelklassen jeg kommer fra er det vanlig å tenke på missekonkurranser som en god nummer to etter Auschwitz. Men det de gjorde var *gøy* og *helt* selvsagt. Det fantes ikke problematisk.

– Samtidig så kunne vi ikke dra fra byen fordi det var landminer overalt. Krigen hadde ikke vært over lenge, og det var en sånn tydelig, fysisk fornemmelse av hvor stor en påvirkning og begrensning landminene var. Så dermed så var de to tankene bare oppi hodet mitt samtidig: missekonkurranse pluss landminer. Og så ble det tre år med *fighting* for å få det til.

Mens han vandrer fra rom til rom i leiligheten og pakker til reisen beskriver Traavik endeløse «nei» fra NGOer, diplomatiske møter med den angolanske staten, gamle generaler («litt sånn Haakon Lie med egen sikkerhetsstyrke»), mineryddingskommandoer og presidentfruen.

– Og jeg sier deg: Angola er fortsatt i ruiner den dag i dag. Statsapparatet

er en samling av småkonger, korrupte ministre og departementer som spenner bein for hverandre. Jeg har blitt flink til å være diplomat og til å snakke på alvor med folk, sier han.

Samtalen blir absurd når Traavik pakker en mørkebrun beinprotese, komplett med elegant, høyhælt aftensko i sølv, inn i bobleplast.

– Dette er protesenes Rolls-Royce, spesialbygd på Sophies Minde til vinneren. Den ville kostet 60.000 kroner i Norge. Ofte går landmineofrene uten proteser, eller i det minste med proteser som ikke er bygd for dem – det er like jævlig som å gå med sko som ikke passer.

– *Men hvordan er det å møte landmineofrene? Er det virkelig på deres premisser?*

– Jeg føler ganske sterkt at jeg klarer å møte dem som ett menneske som møter et annet. Da vi tok bildene dreiet det seg ikke om «åh, så synd det er på deg». Det handler jo nettopp om at det å miste et bein ikke er hele livet deres. Jeg forholdt meg til dem som enhver kollega. Vi lo og kjøddet og flørtet og det tror jeg de syntes var veldig betryggende.

– I tillegg til å få de pengene og klærne som var med i pakken, ga kvinnene i kåringen også veldig sterkt uttrykk for at de ble lyttet til og *sett* for første gang. Det var nok en *once in a lifetime*-greie for mange av dem. Det var fint å se at de var med for sin egen del, for som alle andre har de jo lyst til å se bra ut og føle seg sexy, føyky, de var også med på noe større enn seg selv, og det tror jeg var virkelig stort for dem. Det var ment som et bemyndiggjørende eksperiment, og det synes jeg vi fikk til.

– *Er det noe i kritikken, da? Hvor reine er motivene dine?*

– Jeg har gått såpass mange runder med meg selv og gransket mine egne motiver at jeg ikke føler at kritikken rammer meg personlig. Jeg har blitt beskyldt for å utnytte disse damene til min egen fordel, og det ser jeg ikke. Jeg kan ikke se at tre år tilbrakt i motbakke for å få noe til som ikke engang setter meg i rampelyset er en fordel. Dette prosjektet kunne blitt min kunstneriske undergang. Plastisk kirurgi, ny identitet, hele pakken.

– Jeg har alltid tenkt at formen var valgt for å vekke oppsikt, og kommunisere et budskap og den lille, utdøende gruppen med irrelevante gammel-feminister har bare generert oppmerksomhet. Det er positivt.

Nå må han av sted. Vi havner utenfor igjen. Traavik og undertegnede kjemper med den siste remmen på bildene. Resten av intervjuet tar vi i bilen på vei til Gardermoen.

– Jeg har alltid en intens angst for å glemme noe helt vesentlig, sier Traavik mens han plasserer de siste bagene med proteser i bagasjen. Det er kontrollfrikken i meg.

– *En kontrollfrik som går ut i gatene når folk skyter?*

– Vet du, jeg har innsett etter hvert at jo større og vanskeligere prosjekter du vil gjennomføre, jo mer må du kunne planlegge. Og: Jo mer må du kunne improvisere når ting faktisk skjer; du må være villig til å kaste planen, sier Traavik mens han navigerer rushtidstrafikken i Oslo sentrum etter å ha kjørt feil.

– Jeg liker å gjøre ting som ikke lar seg gjøre. Det fikk jeg høre hele tiden om Miss Landmine og jeg får høre det når jeg sier at jeg har lyst til å sette opp «Fight Club» som teater. Det er lite plass til galskap i norsk teater, og det er pinlig med store visjoner. Og så er vi så utrolig konfliktsky at vi aldri tør ta en krangel. Se der, det ble visst litt syting likevel!

Traavik er også oppgitt over det som kalles politisk kunst i dag, som han ser på som enten postmoderne, teoritung selvnyttidighet eller banal fastslåing av at Bush er dum.

– Kunsten skal ikke være oppbyggelig, men sann og *ansvarlig*. Jeg har lyst til å lage kunst som både utfordrer meg selv, min kropp, min integritet og som utgjør en risiko. Vi kjører inn på Gardermoen. Mens journalisten er midt i et spørsmål, faller en rød bom ut av det blå og stenger veien. Traavik bråbremser centimeter fra bommen. Før hjerte-klappen gir seg, navigerer Traavik seg kjaapt på tvers av banene og trafikkgrengene og rundt hindringen.

Journalisten klarer ikke å gi slipp på dette med Mr. Kurtz. Vi kommer tilbake til det idet vi svinger inn mot terminalen:

– Dette er jo egentlig ikke min lesning av «Mørkets hjerte», men Kurtz utrettet mye, med etisk tvil-somme metoder. Miss Landmine har blitt kalt et «etisk minefelt» og balanserer på en knivsegg. Og det er akkurat der jeg liker å være.

– Dette er et prosjekt som fortjener å bli kjørt videre til det er ferdig. Nå snart skal vi ha Miss Landmine: Kambodsja. Og vi fortsetter nok etter det, også. Uansett så er det kommet til det punktet der jeg snart trenger en organisasjon for å drive det. Men om ikke kvinnene selv var med på det, og om det ikke skjedde på *deres* premisser, så hadde jeg sluttet med det. Da blir det bare rein Mr. Kurtz, og ingenting annet, sier Traavik idet han kjører inn på parkeringsplassen. Korttidsparkeren. Han er ikke en mann som parkerer lenge.

EGENMELDING

Siste kulturopplevelse: Terry Gilliams «Baron von Münchhausen» på dvd. Det er kommet en sånn 20-årsjubileumsutgave.

Politisk enkeltsak: Jeg er sur på det kontraproduktive hysteriet i kulturbransjen med å skjelle ut Frp i agurktiden. Man oppnår nøyaktig det motsatte av det man er ute etter.

Forbilde: Werner Herzog, den tyske regissøren. Fordi han er stormannsgal og sta nok til å gjennomføre sine store visjoner.

Tror på: At ingenting kan knuge den dype baluba som bor i et menneske.

Leser daglig: The Guardian, på internett.

Ditt lydspor: «Tilt» av Scott Walker.

Det verste du vet: Saueflokkmentalitet.

Største misoppfatning om deg: At jeg er vanskelig å ha med å gjøre. Jeg er egentlig veldig snill.

Kritikken som kom etterpå tok Traavik ifølge seg selv med knusende ro. Prosjektet ble beskyldt for å være utnyttende og sexistisk. En kritiker kalte den «et frikshow» og galleri 0047 trakk seg fra utstillingen.

– Jeg tror ikke riktig at en hjemlig feminist kan forestille seg hvordan et landmineoffer har det. Hverdagslivet deres er bare så *hinsides* likestilling at det å være med i en missekonkurranse er et stort løft, et skritt fram. Men det må jo sies at vi overveiende fikk utrolig positiv respons, det har bare vært en viss type feminist og postkolonialister som reagerer.